

katholieke periodieken met onderling verschillende teneur, iets over de aard van de volksreligiositeit worden geconcludeerd.

Ten slotte: hoe, op welke terreinen (ook van spirituele aard), met welke argumenten en middelen heeft het romantisch gekleurde ultramontaniseringsproces zich, in strijd met het 'lexianisme' en aanverwante stromingen, voltrokken? De rol van de leesgezelschappen in dienst van de 'Gegenaufklärung' is voor de (hoofdzakelijk Zuidelijke) Nederlanden intussen onderzocht¹⁶. Hoe en in welke mate hebben als verlicht bekend staande geestelijken zich aangepast of zijn zij van het katholicisme vervreemd? Niet altijd blijkbaar waren katholiek-verlichte ideeën de oorzaak van een breuk met hun kerk.

EEN ONDERZOEKSPROJECT

Een jaar of wat geleden creëerde de Theologische Faculteit Tilburg de mogelijkheid om door middel van een beperkt onderzoeksproject het colloquiumthema voor katholiek Nederland verder uit te diepen. Te Warschau was immers voor de meeste landen slechts een eerste oriëntatie aangeboden ten einde op den duur te komen tot een 'vergelijkende sociogeografie', met inbegrip van uitvoerige statistieken en cartografische gegevens. Voor de toekomst ging het Plongerom niet zozeer om het afbakenen van de verschillende leidinggevende posities alswel om een inventarisatie van de verspreiding van verlichte ideeën. Preken, tijdschriften, wijsgerig-theologische en literaire geschriften, de bibliotheekopbouw van invloedrijke en minder belangrijke vormers van de publieke opinie, het seminarieonderwijs, specifieke genootschappen en gezelschappen enz. zouden in hun onderlinge samenhang moeten worden onderzocht.

Het Tilburgse onderzoek werd enerzijds zo open mogelijk opgezet. Niet alleen de in het oog springende uitingen van een (gematigd of zwak) verlicht katholicisme zouden moeten worden gesignaleerd, maar ook zoveel mogelijk beschikbare gegevens over — in denken en handelen — ingenomen posities bij het zoeken naar een antwoord op de op velerlei gebieden opduikende kernvraag van de Verlichting naar de vermogens van rede en natuur. Aldus zou het eigene van de katholieke Verlichting in Nederland beter tot haar recht kunnen

16. G. Biart, 'Lesegesellschaften im Dienst der Gegenaufklärung. Ein belgisches Beispiel', in: O. Dann (red.), *Lesegesellschaften und bürgerliche Emanzipation. Ein europäischer Vergleich*, München 1981, 143-158.